

การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนมอญ
เกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี*

PRESERVATION OF MON'S IDENTITY THROUGH CULTURAL
TOURISM, A CASE STUDY OF MON COMMUNITY
ON KOHKRET, PAKKRET DISTRICT,
NONTHABURI PROVINCE

Ven. Thatkham Suvandy

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Faculty of Social Science Mahachulalongkornrajavidyalaya University

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 2) เพื่อศึกษาการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี โดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหารท้องถิ่น และผู้ที่เกี่ยวข้องโดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ชาวมอญที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลเกาะเกร็ดได้อพยพจากพม่าเข้ามายังประเทศไทยเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2317 โดยพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ให้ครอบครัวชาวมอญที่อพยพเข้ามาได้อาศัยอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาหรือบริเวณเกาะเกร็ดในปัจจุบัน ซึ่งชาวมอญในพื้นที่เกาะเกร็ดนี้ก็มีวัฒนธรรมความเชื่อเกี่ยวกับผี และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา โดยชาวมอญส่วนใหญ่ที่เข้ามานั้นมีความรู้ในการทำเครื่องปั้นดินเผา
2. การท่องเที่ยวในเกาะเกร็ดยังคงเป็นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ที่ยังคงมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีเดิมเอาไว้ และยังคงมีการสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ได้สืบทอดและแสดงออกเกี่ยวกับวัฒนธรรมมอญ มีการจัดให้มีการแสดงเกี่ยวกับอาชีพ และการแสดงมอญให้นักท่องเที่ยวได้รับชม ประชาชนในชุมชนทุกคนร่วมมือกันกับหน่วยงานของภาครัฐทำให้ยังคงมีการรักษา อนุรักษ์ วัฒนธรรมมอญเอาไว้เพื่อให้อยู่คู่กับเกาะเกร็ดต่อไป

* Received April 10, 2023; Revised April 20, 2023; Accepted April 30, 2023

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวมอญเกาะเกร็ด ถึงแม้ว่าโลกในยุคปัจจุบันจะทำให้วัฒนธรรมบางอย่างของชาวมอญเกาะเกร็ดนั้นเปลี่ยนไปแต่ประชาชนในชุมชน พร้อมทั้งผู้นำก็ยังมีใจที่พร้อมใจที่จะร่วมสืบสาน สืบทอดประเพณีวัฒนธรรมอันดีเหล่านี้เอาไว้ และพร้อมร่วมมือกับหน่วยงานอื่นให้เข้ามาช่วยดูแลและพัฒนา เพื่อให้คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญเกาะเกร็ดต่อไป

คำสำคัญ: อัตลักษณ์; ชาวมอญ; การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม; เกาะเกร็ด

ABSTRACT

This objective of this study is consisted of : 1) to study the history of the Mon community on Koh Kret, Nonthaburi Province. 2) To study the preservation of Mon identity through cultural tourism of the Mon community on Koh Kret, Nonthaburi Province. 3) To study the guidelines for preserving Mon identity through cultural tourism a case study of the Mon community on Koh Kret, Pak Kret District, Nonthaburi Province by qualitative research regulations, The sample group were local administrators and related people. The research instruments applied in this study were in-depth interviews and content analysis.

The results of the research found that

1. History of the Mon community on Koh Kret, Nonthaburi Province. The Mon residents living in Koh Kret sub-district migrated from Myanmar to Thailand around the year 1774 A.D. King Taksin gave the migrant Mon family to live along the Chao Phraya River or known as Koh Kret Island in present days. The Mon people in this area of Koh Kret have a culture and beliefs about ghosts and religious traditions. Most of the Mon people who came here had knowledge in making potteries.

2. Tourism in Koh Kret is still a cultural tourism that still preserves the original culture and there is still support for the new generation to inherit and express about the Mon culture. The exhibition on different types of occupations and Mon performances are also shown to tourists. People in the community all work together with government agencies to preserve and conserve the Mon culture in order to stay with Koh Kret.

3. Cultural tourism contributes to the conservation of the Mon culture of Koh Kret. Although the modern world has changed some of the Mon culture of Koh Kret but people in the community and leaders are still willing to join in the legacy to Inherit these good cultural traditions and ready to cooperate with other agencies to help them take care and develop in order to maintain the unique culture of the Mon people of Koh Kret.

Keywords; identity; Mon people; cultural tourism; koh kret

บทนำ

หากจะย้อนไปในอดีตนั้นชาวมอญที่อพยพออกจากดินแดนถิ่นกำเนิดนั้นสาเหตุที่สำคัญคือการตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของพม่าถูกบีบคั้นทางการเมือง ความเดือดร้อนจากการถูกกดขี่ ถูกเกณฑ์แรงงานไปใช้ในการก่อสร้างทำการเกษตรรวบรวมเสบียงอาหารให้กองทัพพม่าก่อนการยกทัพเข้าทำสงครามกับชาติต่างๆ มากกว่าจะเป็นความเดือดร้อนจากเรื่องการทำมาหากิน หรือเพราะประชากรเพิ่มจำนวนสูง จนประสบปัญหาที่ทำกินโดยมีผลผลิตไม่เพียงพอ ทั้งนี้เพราะภูมิประเทศของมอญมีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นเมืองท่าค้าขายที่สำคัญ สภาพเศรษฐกิจจึงอยู่ในระดับมั่งคั่ง ไม่เดือดร้อน ส่วนการที่ชาวมอญเลือกอพยพเข้ามาไทยเป็นหลักมากกว่าจะเป็นประเทศเพื่อนบ้านอื่นๆ นั้น เนื่องจากพื้นที่ของมอญและไทยต่อเนื่องกัน สภาพภูมิอากาศคล้ายกัน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีอาหารการกิน วิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีก็เหมือนกัน ที่สำคัญคือ นับถือศาสนาพุทธเช่นเดียวกัน จึงสามารถปรับตัวได้ง่ายเมื่อเข้ามาอยู่ในไทย ประกอบกับไทยมีความรู้สึกเป็นมิตร ไม่มีนโยบายกีดกันชาวมอญ รวมทั้งพระมหากษัตริย์ไทยยินดีต้อนรับชาวมอญให้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเสมอ ชาวมอญเหล่านี้ทราบดีว่ามอญที่ได้อพยพเข้ามาก่อนหน้านี้แล้ว ได้รับการปฏิบัติอย่างดี หลายคนได้รับราชการเป็นขุนนางระดับสูง การอพยพครั้งสำคัญของชาวมอญเข้ามาตั้งหลักแหล่งในไทยมี 9 ครั้ง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า บริเวณที่มีชาวมอญอาศัยอยู่เป็นกลุ่มหนาแน่น ได้แก่ อำเภอบ้านโป่ง และ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ อำเภอเมือง และอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

การอพยพของชาวมอญที่มีถิ่นอาศัยอยู่ในเมืองมอญ คือ พม่าตอนใต้ในปัจจุบัน และอพยพจากถิ่นเดิมเข้ามายังแผ่นดินไทย เพราะถูกรุกรานจากอาณาจักรช้างเคียง ภาวะสงครามและการถูกกดขี่ข่มเหง ล้วนเป็นปัจจัยผลักดันให้ชาวมอญที่ได้รับความเดือดร้อน พากันอพยพครอบครัวหนีไปยังประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ล้านนา เขมร เวียดนามลาว และไทย ในการอพยพเข้าสู่ไทย มีหลักฐานกล่าวถึงเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2082 เมื่อพระเจ้าตะเบ็งชะเวตี้ทำสงครามชนะ มีอำนาจเหนืออาณาจักรหงสาวดี ชาวมอญจำนวนมากพากันอพยพหลบหนีเข้ามายังพระราชอาณาจักรไทย และมีการอพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่องอีกหลายครั้ง จนถึง พ.ศ. 2367 ถือเป็นการอพยพเข้ามาอย่างเป็นทางการครั้งสุดท้าย เนื่องจากอังกฤษเริ่มทำสงครามกับพม่า อังกฤษเข้ายึดครองบริเวณที่เป็นเมืองเก่าของมอญ และผนวกเข้าเป็นจังหวัดหนึ่งของอินเดีย

ปัจจุบัน ชุมชนชาวมอญในไทยนั้น กระจายไปอาศัยอยู่ในหลายจังหวัดดังที่กล่าวไว้ข้างต้น แต่ที่พบเห็นได้ชัดเจนทั้งด้านจำนวน การรักษาวรรณธรรมความเป็นอยู่เดิม ก็คือชาวมอญในจังหวัดนนทบุรี สมุทรปราการ อยุธยา เป็นต้น ซึ่งแต่ละชุมชนก็มีเสน่ห์ที่เป็นอัตลักษณ์แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนบ้าง ความชำนาญที่เป็นทุนเดิมของชุมชนอยู่แล้วบ้างซึ่งโดดเด่นมากในยุคหลังนี้ก็คือ การทำเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพราะว่า การท่องเที่ยวนี้ สามารถสร้างรายได้ให้ชาวมอญ โดยที่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอะไรไปมาก มีแต่เพียงเพิ่มการเรียนรู้ด้านการตลาด ศักยภาพเพิ่มเติมด้านฝีมือ และการมีส่วนร่วมกับหลายๆ ภาคส่วนที่เห็นได้ชัดจากการศึกษาเอกสารและสื่อต่างๆ พบว่า จากการสนับสนุน

ของภาครัฐ ท้องถิ่น และความร่วมมือของภาคเอกชน มีกลุ่มชาวมอญที่ประสบความสำเร็จด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งการันตีได้จากมีพิธีเปิดงานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม “ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” โดยผู้ว่าราชการจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) องค์การบริหารท้องถิ่น และภาคส่วนต่างๆ ก็คือ ชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ซึ่งจังหวัดนนทบุรีอยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1 อันเป็นกลุ่มจังหวัดที่มีความใกล้เคียงกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งกลุ่มจังหวัดฯ ได้เล็งเห็นถึงแนวทางที่จะเชื่อมโยงการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัด จึงได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดงานครั้งนี้ขึ้นสำหรับจังหวัดนนทบุรีมีชุมชนมอญอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะที่เกาะเกร็ดมีชาวมอญอยู่รวมกันเป็นชุมชนใหญ่และยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ เช่น พระภิกษุสงฆ์วัดปรมัยยิกาวารวิหารที่ยังคงสวดมนต์เป็นภาษามอญประเพณีแห่ธงตะขาบของชุมชนมอญเกาะเกร็ดที่จะต้องมีการแห่ธงจากจังหวัดนนทบุรี และคณะได้มีโอกาสเข้าร่วมขบวนแห่ด้วย นอกจากนั้นยังได้มีส่วนร่วม คือ การนำเสนอการแสดงศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญด้วย ดังนั้น งานนอกจากจะเป็นการส่งเสริมอาชีพให้ชาวบ้านในเกาะเกร็ดได้นำสินค้ามาจำหน่ายสร้างรายได้ภายในชุมชนแล้วยังเป็นการเผยแพร่สร้างการรับรู้แก่ประชาชนให้เกิดความสนใจที่จะเข้ามาชื่นชมในวัฒนธรรมประเพณีที่งดงามมีเสน่ห์และเป็นวิถีชีวิตของชาวมอญเกาะเกร็ดอย่างแท้จริง

งานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม “ชุมชนมอญเกาะเกร็ด” จัดขึ้นระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงเดือนกรกฎาคม ของทุกปี ณ วัดปรมัยยิกาวารวิหาร ซึ่งภายในงานประกอบด้วยกิจกรรมที่น่าสนใจ ดังนี้

1. การสาธิตและจำหน่ายสินค้าของดีบ้านฉัน
2. นิทรรศการองค์ความรู้เกี่ยวกับประเพณีมอญ
3. จุด Landmark ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
4. มหกรรมปีพาทย์มอญกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1
5. การประกวดสาวงามมอญกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 1
6. การแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายมอญ

ดังนั้น จึงได้เลือกชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นกรณีศึกษา เพราะเป็นแหล่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันในหมู่นักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบกับการมีประวัติความเป็นมา อัตลักษณ์ที่ตั้ง สถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาปัตยกรรมชาติ สถาปัตยกรรมเศรษฐกิจและทางสังคม ประชากรที่อาศัยอยู่ก็มี หลายเชื้อชาติด้วยกัน ซึ่งได้มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่มาเนิ่นนานแล้วนั้น ผู้วิจัย จึงมีความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ศักยภาพ และกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชาวมอญชุมชนเกาะเกร็ดในจังหวัดนนทบุรีว่ามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างไรมีศักยภาพด้านใดบ้าง และกระบวนการมีส่วนร่วมที่มีต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จนสามารถนำไปสู่การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นชาวมอญเกาะเกร็ดได้โดดเด่นหลักๆ ก็คือ

1. ชาวมอญมีเชื่อความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและถือคติความเชื่อเรื่องผี เห็นได้จากเมื่อคนมอญย้ายมาอยู่ที่บ้านเกาะ ก็มีการสร้างวัดเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นศูนย์กลางของชาวมอญ สำหรับรวมตัวประกอบประเพณีทางศาสนา อาทิ งานบวช เทศกาลสงกรานต์ หรือพิธีศพ ฯลฯ

2. การละเล่น ในชุมชนจะมีการละเล่นพื้นบ้านอย่างการร้องรำทำเพลง เช่นการร้องทะเล่ มอญ การละเล่นสะบ้า การจุดลูกหนูในวันสงกรานต์ การละเล่นผีสุ่มปลา การเข้าทรงแป๊ะตั้งเจ๊ และการเล่น ระบำเย็บจากที่เป็นจากการรวมกลุ่มแสดงของคนในชุมชนชาวมอญ

3. อาหารการกิน เรื่องอาหารการกินของคนไทยและคนมอญนับว่า ถูกปากใกล้เคียงกัน เพราะมีวัฒนธรรมที่รับกันมาไม่น้อย รสชาติอาหารมอญที่ถูกปากคนมอญจะเป็นรสเปรี้ยว ส่วนอาหารที่คนไทย พอจะรู้จักดีว่าเป็นอาหารมอญ ก็คือ ขนมจีน ข้าวแช่ แกงกระเจี๊ยบ

4. การแต่งกาย ชาวมอญในอดีตผู้หญิงจะนุ่งชุดมอญที่เป็นเสื้อแขนกระบอก และนุ่งผ้าซิ่น เกล้ามวยผมเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ และจะห่มสไบต่อเมื่อมีเทศกาล หรือพิธีสำคัญ ผู้ชายจะใส่เสื้อคอกลมผ่าอก นุ่งผ้าคล้ายโสร่ง ปัจจุบันนี้จะสวมเสื้อ กระโปรง และกางเกงต่างๆ ไป ไม่ได้เน้นการใส่ชุดประจำชาติมอญแล้ว แต่จะใส่ชุดมอญตามธรรมเนียมเฉพาะเวลาในงานสำคัญเท่านั้น ถ้าเป็นวันธรรมดาชีวิตประจำวันคนมอญบ้าน เคาะก็จะแต่งตัวเหมือนกับคนไทยทั่วไป ใส่เสื้อผ้ากางเกงธรรมดาไม่ได้แต่งอะไรเป็นพิเศษ

5. ด้านภาษา ชาวมอญที่อพยพมาอาศัยอยู่ที่ชุมชนบ้านเคาะ ในอดีตยังพูดภาษามอญกันอยู่ เป็น จำนวนมาก เพราะคนจีนที่อาศัยอยู่หรือมาค้าขายกับคนมอญจำเป็นต้องฝึกพูดภาษามอญ เพราะคนมอญ จะพูดแต่ภาษามอญเท่านั้น ต่อมาเมื่ออยู่มานานจึงเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงเริ่มพูดภาษาไทยมากขึ้น

6. ศิลปะ หัตถกรรมต่างๆ มีเครื่องปั้นดินเผา เครื่องปั้นดินเผาเคาะเกร็ด งานหัตถกรรม พื้นบ้านเคาะแก่ ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเชื้อสายมอญที่อาศัยตั้งถิ่นฐานอยู่ บริเวณเคาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี จัดเป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิด ไม่เคลือบ เมื่อเผาสุกแล้วจะได้สีส้มอ่อนจนถึงสีแดง ในอดีต ชาวมอญเน้นการปั้น ข้าวของเครื่องใช้ที่ใช้ประโยชน์ภายใน ครัวเรือน อาทิ ครก กระถาง อ่าง โอ่ง ที่มีการปั้นรูปแบบที่ เรียบง่าย แต่ สำหรับเครื่องปั้นดินเผาที่มีลวดลายวิจิตรสวยงาม จะทำเฉพาะไว้สำหรับเพื่อมอบเป็นของขวัญกำนัลให้ผู้ใหญ่หรือ สำหรับนำไปถวายวัดหรือให้ลูกหลานเก็บฝีมือบรรพบุรุษเอาไว้ โดยมีเทคนิคการสร้างลวดลายที่มีเอกลักษณ์อัน โดดเด่นอยู่ 3 ประเภท คือ ลายที่เกิดจากการขีด การฉลุลายโปร่ง และ การกดเพื่อให้เกิดความนูนของเนื้อดิน ในอดีตจะมีการตกแต่ง ลวดลายเพียงแค่การขีดและการกดนูนเท่านั้น ลวดลายของ เครื่องปั้นดินเผาเคาะเกร็ด จะตกแต่งลวดลายเลียนแบบธรรมชาติ

7. การปลูกบ้านเรือน การปลูกสร้างที่อยู่อาศัยของชาวมอญนั้น มักจะมีสิ่งสำคัญอยู่ประการ หนึ่ง คือ การ นิยมปลูกบ้านอยู่ใกล้ริมน้ำ แม้ว่าจะมีการอพยพหรือย้ายถิ่นฐานไปที่อื่น แต่บ้านเรือนก็จะปลูกอยู่ ริมน้ำเช่นเดิม เช่น ที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาขึ้นไปทางตอนเหนือ ในจังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี ออยุธยา พระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ที่ริมแม่น้ำแม่กลองในจังหวัดราชบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ที่บางกระดี่ ริมคลองสนามไชย จังหวัดกรุงเทพมหานคร ที่ริมคลองมหาชัย ในจังหวัดสมุทรสาคร สองฝั่ง ลำน้ำท่าจีนและลำคลองต่างๆ ใน สมุทรสาครที่สองฟากฝั่งแม่น้ำลพบุรีโดยเฉพาะที่ตำบลบางขันหมาก

ปัจจุบันเคาะเกร็ด ถือว่าเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่โดดเด่นด้วยเอกลักษณ์ด้วยบริบท ดังกล่าวข้างต้นนั้น อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวมอญที่มีมาแต่อดีตนั้น ซึ่งเป็นชนชาติที่มี ประวัติศาสตร์มายาวนาน มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ทั้งเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด ชาวมอญมีลักษณะชอบเข้าวัดทำบุญ

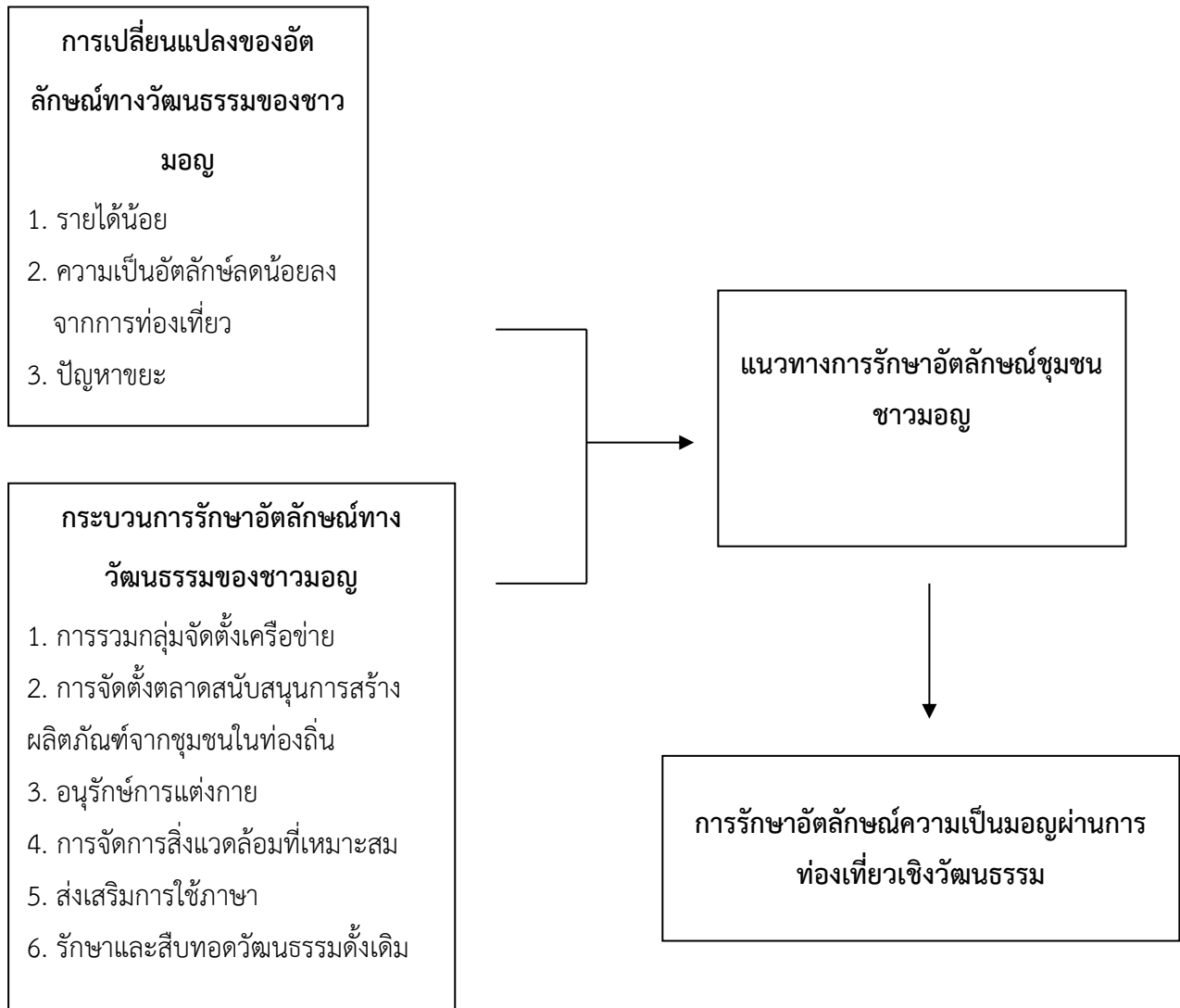
ดังนั้น เกาะเกร็ดจึงเต็มไปด้วยวัดวาอาราม มีสถาปัตยกรรมงดงามเป็นเอกลักษณ์ แม้จะได้อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยมานานหลายร้อยปีแล้ว แต่ยังคงมีการสืบสานวัฒนธรรมมอญอย่างต่อเนื่อง ทำให้ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายมอญที่เกาะเกร็ด ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีมอญเอาไว้อย่างเหนียวแน่น จากการที่ชุมชนเกาะเกร็ดมีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ที่โดดเด่นนี้เองทำให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่อาจส่งผลให้ชุมชนได้รับผลกระทบต่อวิถีชีวิต เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมภายในชุมชน รวมทั้งกระแสการพัฒนาจากภายนอกที่เกิดจากการผสมผสานและการปรับตัว ให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งหากคนในชุมชนมีการรับรู้ต่อเอกลักษณ์ อัตลักษณ์และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง อันเป็นสิ่งที่โดดเด่นและถือเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยวของชุมชนก็อาจทำให้เกิดความเข้าใจและวางแผนในทรัพยากรของตนเอง อันจะก่อให้เกิดการตระหนักรู้ต่อผลกระทบทางการท่องเที่ยวด้านสังคม วัฒนธรรมที่อาจเกิดขึ้นตามมา ส่งผลให้คนในชุมชนได้เกิดจิตสำนึกในการช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความยั่งยืน ผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญในการศึกษาการรับรู้เอกลักษณ์ อัตลักษณ์ และสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อกระบวนการในการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้านสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มคนมอญในพื้นที่เกาะเกร็ด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางในการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกรณีศึกษาชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด อำเภอบางเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้ว ผู้วิจัยได้สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ คือ มุ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ดี ต้องประกอบไปด้วยหลัก 6 ประการ ได้แก่ 1. เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ดึงดูดใจ 2. การศึกษาเรียนรู้แหล่งข้อมูล 3. บริการท่องเที่ยวที่ดี 4. บริหารการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ 5. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น 6. สร้างจิตสำนึกต่อการท่องเที่ยว โดยทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยสำคัญต่อการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นมอญ 2 ด้าน คือ 1. อัตลักษณ์ส่วนบุคคล 2. อัตลักษณ์ทางสังคม เช่น การปลูกบ้านเรือน การมีศิลปะ ฝีมือหัตถกรรม การใช้ภาษาของชาวมอญ เป็นต้น

แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี พบว่า ชาวมอญส่วนใหญ่เป็นชาวมอญที่อพยพมาจากเมืองเมาะตะมะ นอกจากนี้ยังมีบางส่วนที่อพยพมาจากเมืองหงสาวดี และเมืองอื่นๆ ในดินแดนที่เคยเป็นอาณาจักรมอญในประเทศพม่าอีกด้วย ใน ปี พ.ศ. 2317 สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงไปรับครอบครัวชาวมอญชุดแรกที่เคยพยายามต่อสู้กับพม่าแล้วแพ้ ให้มาตั้งบ้านเรือนอยู่ในท้องที่ปากเกร็ด และเกาะเกร็ด และในปี พ.ศ. 2358 สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าฟ้ามงกุฎฯ (รัชกาลที่ 4) ไปรับครอบครัวชาวมอญชุดสุดท้ายที่หนีภัยสงคราม

มาจากพม่า อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ที่ด่านเจดีย์สามองค์ จังหวัดกาญจนบุรี เข้ามาอยู่ที่เกาะเกร็ดนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ซึ่งประเพณี และวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชุมชนชาวมอญในเกาะเกร็ดโดยวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวมอญจะต้องมีผีเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ และส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับทุกช่วงของชีวิตคือ ตั้งแต่เกิดจนถึงตายประเพณีทางศาสนา และเทศกาล นอกจากนี้มอญยังมีประเพณีเกี่ยวเนื่องในศาสนาที่มีการสืบปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่สำคัญหลายประเพณี คือ วันอัฐมีบูชา วันออกพรรษา มอญจะทำบุญตักบาตรที่ริมแม่น้ำวัดสำคัญ ชาวมอญเรียกว่า “ตักบาตรพระร้อย” หรือ “ตักบาตรเรือ” และมีก็จัดการละเล่นสนุกสนานทั้งวันทั้งคืน นอกจากนี้ประเพณีเนื่องในศาสนาแล้วมอญยังมีประเพณีการทำบุญเนื่องในเทศกาลต่างๆ ด้วย คือสงกรานต์ในเทศกาลสงกรานต์มอญเกาะเกร็ดมีกิจกรรมที่ปฏิบัติตั้งแต่วางเวลา ก่อนวันสงกรานต์จนถึงวันสงกรานต์หลายประเพณี เช่น สงฆ์มนะละแม หุงข้าวแช่ และแห่ข้าวแช่ สรงน้ำพระ แห่หงส์องค์เตาขบ ก่อเจดีย์ทราย แห่ปลา แห่น้ำหวาน ทำบุญกลางบ้าน และการตักบาตรน้ำผึ้ง

การประกอบอาชีพในอดีตส่วนใหญ่ของชุมชนชาวมอญในเกาะเกร็ดเนื่องจากพื้นที่เกาะเกร็ดเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ อาชีพส่วนใหญ่ในอดีตของชาวมอญในเกาะเกร็ดจึงมักเป็นการเกษตร รองลงมาเป็นอุตสาหกรรมที่จะเน้นเฉพาะอุตสาหกรรมในครัวเรือนซึ่งอุตสาหกรรมที่สร้างชื่อเสียงให้เกาะเกร็ดเป็นที่รู้จักคือการผลิตเครื่องปั้นดินเผาประเภทต่างๆ ทั้งเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และของที่ระลึกต่างๆ นอกจากนี้ยังมีประชากรบางส่วนที่มีอาชีพทำงานด้านหัตถกรรมสานแข่งปลาทุบ รวมไปถึงการมีอาชีพค้าขายที่จะรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรจากเกษตรกรไปขายทั้งใน และนอกชุมชน

ลักษณะการแต่งกายของชาวมอญในพื้นที่เกาะเกร็ด ผู้ชายจะแต่งกายแบบสวม เกล็ด หมายถึงผ้าถุง ส่วนผ้า ผืนยาวที่นุ่งเวลาออกงานสำคัญ เรียกว่า เกล็ดสะเหล็น แปลว่า ผ้าถุงยาว (ลอยชาย) ส่วนเสื้อ เป็นเสื้อคอกลมผ่าอกตลอด แขนกระบอก มีกระดุมผ้า หรือเชือกผูกเข้ากัน สมัยก่อนนิยมโพกศีรษะ ส่วนผู้หญิงจะสวมหมิ่น คล้ายผ้าถุงของผู้ชายแต่ลายของผู้หญิงละเอียดสวยงามกว่า และวิธีการนุ่งต่างกัน ผมจะเกล้าไปมวยเอาไว้ให้เหมือนเขาไกลาส หรือพระจุฬามณี

วัฒนธรรมการรับประทานอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนมอญ อาหารการกินของชาวมอญในภูมิภาคนี้ โดยเฉพาะมอญกับไทยมีความใกล้เคียงกัน เพราะมีการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมซึ่งกัน และกัน อาหารที่ขึ้นชื่อของคนมอญ 2 ชนิด ในความนิยมของคนไทย เป็นอาหารที่แต่เดิมคนมอญทำกันยามมีงานบุญสำคัญ ได้แก่ “ขนมจีน” และ “ข้าวแช่” ที่ทำในช่วงสงกรานต์ รายการอาหารพิเศษของชาวมอญย่านปากเกร็ดคือทอดมันหน่อกล้วยที่เป็นเอกลักษณ์อาหารมอญเกาะเกร็ดโดยอาหารหวานของคนมอญในอดีต โดยมากทำขึ้นง่ายๆ เช่น ลอดช่อง ข้าวตอกน้ำกะทิ นอกจากนั้นเป็นขนมที่ทำตามเทศกาล ขนมที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักทั่วไปคือ กะละแม ที่ทำกันช่วงสงกรานต์ กระจ่างสารท ทำกันช่วงออกพรรษา และขนมเงินขนมทอง ที่ใช้ในพิธีราผี และพิธีกรรมต่างๆ

2. การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

เกาะเกร็ดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่เกิดขึ้นมาไม่นานมานี้จากการสนับสนุน และส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวหลักของจังหวัดนนทบุรี เนื่องจากมีสิ่งที่มีคุณค่าและเอกลักษณ์ทางด้าน ธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม ทำให้เกาะเกร็ดเป็นที่รู้จักในหมู่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศ อย่างรวดเร็ว ทำให้มีการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวหลายแนวทางเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของ นักท่องเที่ยว เช่น มีการพัฒนาในด้านการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในเกาะเกร็ด การมีอาชีพหลากหลายมากขึ้น การค้าขายของที่ระลึก การทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เนื่องจากนักท่องเที่ยว นิยมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เมื่อเกิด การเปลี่ยนแปลงในหลายๆ ด้านย่อมทำให้เกิดผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตชุมชน จึงต้องมีการศึกษาแนวทางในการป้องกัน และลดผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตชุมชน

ในการอนุรักษ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ยังไม่พบว่ามีปัญหาในการอนุรักษ์ความเป็นมอญ เพราะประชาชนทุกคนในชุมชน ต่างร่วมมือกันในการอนุรักษ์ รักษาความเป็นมอญให้คงอยู่ นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากผู้นำท้องถิ่น และผู้นำชุมชนในการร่วมกันอนุรักษ์ความเป็นมอญเอาไว้ ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ดีที่มีการร่วมมือกันของทุกคนใน ชุมชนที่ได้มองเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ความเป็นมอญเอาไว้

การนำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมาใช้ในการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญในพื้นที่ชุมชน เกาะเกร็ดเป็นเรื่องที่ดี เพราะเป็นการแสดงออกถึงความเป็นมอญให้คนทั่วไปได้รับรู้ และรับทราบ ซึ่งไม่ได้มีแต่ เพียงคนไทยเท่านั้นแต่เรายังได้แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีของพี่น้องชาวมอญในเกาะเกร็ดอีกด้วย ยังเป็นการส่งเสริมให้มีการรักษาวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนมอญเกาะเกร็ดเหล่านี้เอาไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และร่วมกันธำรงรักษาวัฒนธรรม ทั้งนี้ถ้าหากไม่มีการนำการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มาใช้วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ความเป็นมอญในพื้นที่เกาะเกร็ดอาจไม่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันก็เป็นได้จึงนับได้ ว่าการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมนั้นมีส่วนทำให้อัตลักษณ์ความเป็นมอญยังคงอยู่

3.แนวทางในการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี

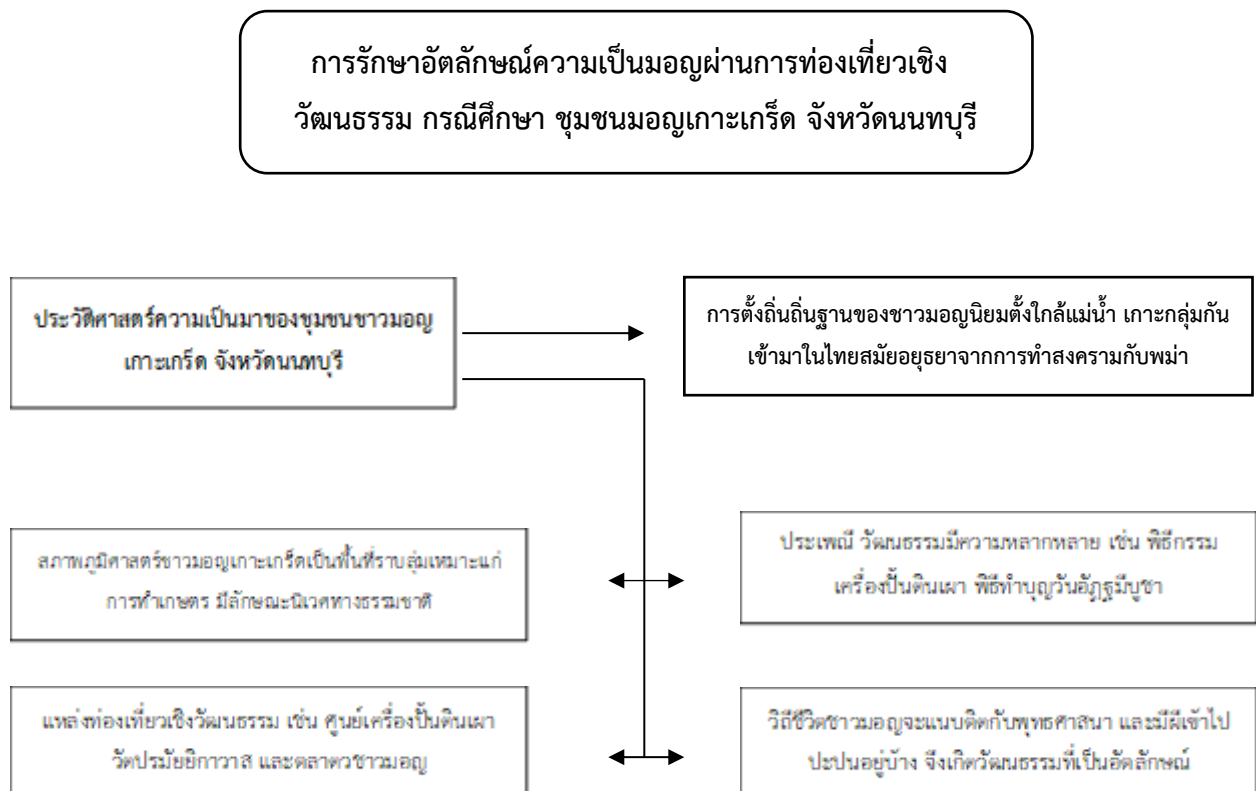
แนวทางในการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชนต้องร่วมมือ กับหน่วยงานภายนอกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นในด้านการแสดงออก เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ วิถีชีวิต ศิลปะในชุมชนที่จะแสดงออกให้กับนักท่องเที่ยวได้เห็นมีการร่วมมือ กันของทุกคนในชุมชนในการจัดให้มีการบริการนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาเยี่ยมชมพร้อมทั้งมาเรียนรู้วิถีชีวิตใน ชุมชนนั้นๆ รวมไปถึงการพัฒนารูปแบบวิธีการนำเสนอวัฒนธรรมในชุมชนแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบวิธีการที่ หลากหลายเพื่อให้เกิดความสนใจของนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศ และต่างประเทศ ถ้าหากคนในชุมชนร่วมมือ กันทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนก็จะทำให้สภาพเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวในชุมชนดีขึ้น

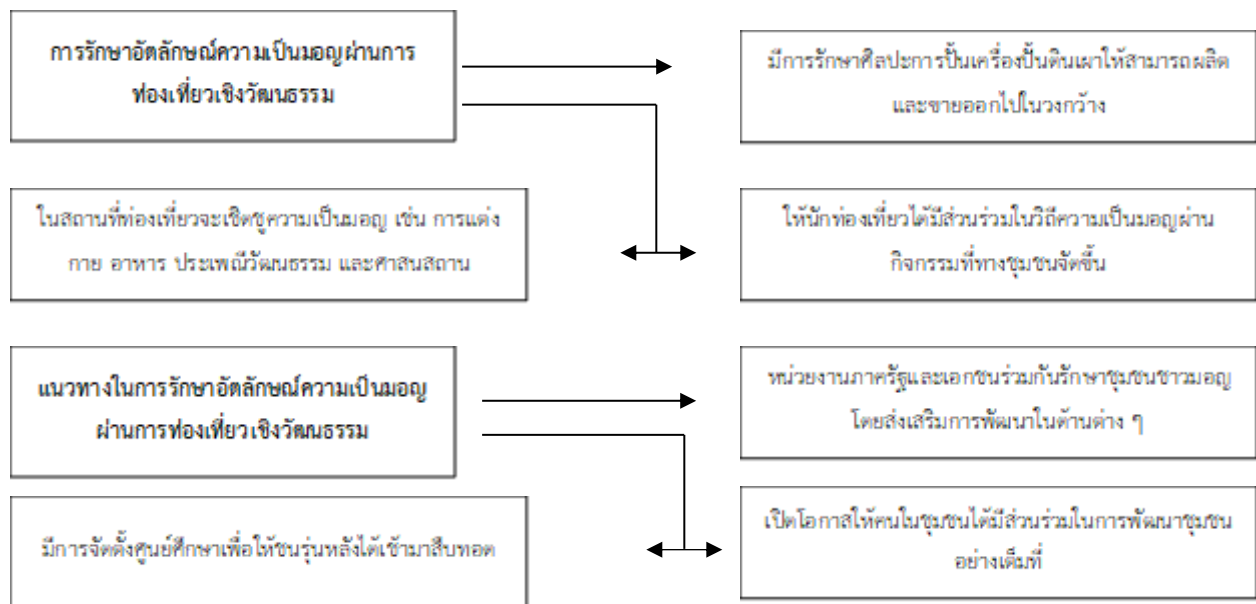

นอกจากนี้ องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) ร่วมกับประชาชนในพื้นที่ร่วมกันในด้านการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ทราบอย่างทั่วถึงนั่นคือต้องการให้ชุมชนประชาสัมพันธ์เมื่อมีกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ แก่ประชาชนทราบให้ทั่วถึงกันและแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ในอนาคตข้างหน้าควรวางแผนทางในการอนุรักษ์วัฒนธรรมเกาะเกร็ดอาจจะมีส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชนโดยให้ชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ประชาชนชาวมอญเกาะเกร็ดมีความสามัคคี และร่วมมือกันในการทำกิจกรรมตามวัฒนธรรมคติความเชื่อ และประเพณีดั้งเดิมของชาวมอญ รวมทั้งมีจิตสำนึกรัก และหวงแหนร่วมกันสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีประจำท้องถิ่นที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวมอญสืบสาน และส่งเสริมให้เยาวชนชาวมอญเกาะเกร็ดเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญเกาะเกร็ดซึ่งจะเป็นรากฐานของการพัฒนาแบบยั่งยืน

องค์ความรู้วิจัย

การวิจัยเรื่อง “การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กรณีศึกษา ชุมชนเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี” ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยดังนี้

แผนภาพที่ 4.1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ 4.1 การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีองค์ประกอบ 3 ประการคือ

1. สภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ชาวมอญเกาะเกร็ดเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตร มีลักษณะนิเวศทางธรรมชาติโดยสามารถปลูกพืชทางการเกษตรได้หลากหลายและผลผลิตที่ดี มีประเพณีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย
2. การรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จะมีการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี และศิลปะต่างๆ ของความเป็นมอญผ่านวิถีชุมชนที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับชุมชนได้โดยตรง
3. หน่วยงานภาครัฐและเอกชนร่วมกันรักษาชุมชนชาวมอญโดยส่งเสริมการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการมีส่วนร่วม ด้านแหล่งท่องเที่ยว และด้านเศรษฐกิจ นอกจากนี้ควรมีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาเพื่อให้นักเรียนหลังได้เข้ามาสืบทอด โดยมีหลักสูตรการเรียนที่มีมาตรฐานและมีการรับรองจากหน่วยงานของรัฐ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานท้องถิ่นควรจัดทำแผนการปฏิบัติงานที่ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ชาวมอญเป็นการเฉพาะ
2. ควรเล็งเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีชาวมอญ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของเกาะเกร็ด โดยกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาวัฒนธรรมประเพณีชาวมอญเป็นการเฉพาะ
3. ควรจัดให้มีการจัดตั้งศูนย์หรือหน่วยถ่ายทอดความรู้ที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ความเป็นมอญ เพื่อให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชาวมอญให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างจากชาวมอญในพื้นที่อื่นๆที่มีชาวมอญอาศัยอยู่เพื่อให้เกิดองค์ความรู้เชิงชาติพันธุ์อย่างเป็นองค์รวม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเชิงเปรียบเทียบด้านพื้นที่
2. ควรศึกษาหลักการในการรักษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีความหลากหลายวิธีการในการศึกษาโดยผ่านวิธีวิจัยที่มากกว่า 1 วิธี
3. ควรศึกษากลุ่มตัวอย่างที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น รวมทั้งมีการกำหนดตัวแปรเชิงลึกเพื่อนำมาศึกษา ตลอดทั้งวิธีวิทยาการวิจัยอาจเป็นทั้งการวิจัยเชิงผสม หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อไป

บรรณานุกรม

- ชาญวิทย์ ปรีชาพาณิชพัฒนา. (2563). การอพยพของชาวมอญเข้าสู่ประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/wisrut209prawatisastr-mxy/kar-xphyph-khxng-chaw-mxy-khea-su-prathesthiy> [4 พ.ย.2563].
- สำนักงานจังหวัดนนทบุรี. (2563). เปิดงานแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม “ชุมชนมอญเกาะเกร็ด”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://nonhaburi.go.th/5058.html>, [6 พ.ย.2563].
- องค์ บรรจุน. (2549). แกงเนื้อบ้านเกาะ (พะซุน), (กรุงเทพมหานคร: ศิลปวัฒนธรรม 2549) หน้า 50-53.
- อรสา เงินฉาย. (2550). การศึกษาสภาพวัฒนธรรมของชุมชนชาวมอญเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550), หน้า 24-26.